

NEWS – ZPRÁVY

Vzpomínka na Jiřího Waldhausera (8. 4. 1945 – 15. 7. 2023)**Remembrance of Jiří Waldhauser (8. 4. 1945 – 15. 7. 2023)**

Dne 15. července 2023 zemřel Jiří Waldhauser, jedna z nejvýraznějších postav české archeologie z přelomu 20. a 21. století. Jiří, známý po celý život v archeologických kruzích pod studentskou přezdívkou Bulizník, či Buli, se sice narodil 8. dubna 1945 v Praze, archeologii však vystudoval na brněnské univerzitě a celoživotně se cítil být spojen s Českým rájem, především s Horním Bousovem, odkud pocházela jeho maminka. Po studiu, které ukončil v roce 1969, absolvoval studijní pobyt na univerzitě v Marburku, kde si svou otevřenou povahou a svérázným smyslem pro humor získal srdce nejen studentů, ale i profesora W. Dehna, který od té doby nosil ve své peněžence fotografie dvou Čechoslováků – Alexandra Dubčeka a Jiřího. Po návratu pracoval krátce v Severočeském muzeu v Liberci, kde se po jeho fotbalových kláních s pozdějším docentem archeologie doby římské nacházely v tamní knihovně ještě dlouhou dobu nevysvětlitelné tmavé šmouhy.

Daleko větší stopu ovšem zanechal v Krajském muzeu v Teplicích, kde působil do roku 1981. Jako člen tehdejšího archeologického oddělení sídlícího na zámku v Břlíně uskutečnil řadu zásadních terénních výzkumů. Objev a výzkum v té době v Evropě prakticky jediného plošně odkrytého sídliště z pozdní doby halštatské a laténské v Radovesicích mu zajistily pevné místo v evropských dějinách bádání o době železné. K jeho publikování sice došlo až o dvacet let později (*Waldhauser 1993*), ale celá řada předběžných publikací vzbudila v mezinárodním bádání o době laténské značnou pozornost a nemálo je i ovlivnila. Jiří plně využíval draze vykoupenou možnost cestovat a pěstovat kontakty s předními badateli v celé Evropě, včetně té západní. Díky tomu se mu kromě jiného podařilo dát dohromady kolektiv 29 předních i začínajících badatelů ze šesti evropských i zámořských států, který se podílel na zpracování a analýze největšího českého laténského pohřebiště v Jenišově Újezdě. Vzniklá cizojazyčná publikace (*Waldhauser 1978*) se vymykala a dodnes vymyká z běžné produkce prací o laténských kostrových pohřebištích nejen svou formou, obsahem, použitými metodami, kvalitou příspěvků, ale i „kvalitou“ tisku. Ten se totiž uskutečnil na pradávném tiskařském stroji přímo v muzeu a vyžadoval nemálo ruční práce, se kterou Bulimu pomáhali jak spolupracovníci, tak i jeho žáci, tehdy ještě nanejvýš gymnaziální studenti. I tento počín mu zajistil v archeologických kruzích nesmrtelnost. Kromě toho se tehdy aktivně zúčastňoval četných mezinárodních konferencí a přispíval do konferenčních sborníků. Pravidelně publikoval ve významných časopisech, připomeňme alespoň zásadní studii o laténských mlýnských kamenech (*Waldhauser 1981*), či průkopnickou práci o závěrečném horizontu keltských oppid v Čechách (*Waldhauser 1983*). Rád a často ovšem psal o zajímavých nálezích i do zcela lokálních časopisů a zpravodajů.

Jiřího výzkumy i publikace, přestože by jim dnes bylo možné ledacos vytknout, v 70. letech minulého století dalece překračovaly rámec české kotliny a patřily ke špičce tehdejšího evropského laténského bádání. Uskutečňovaly se přitom za dnes sotva představitelných podmínek a okolností. Vždyť nálezy z jednoho z nejznámějších evropských laténských sídlišť v Radovesicích bylo často nutné odvézet v nákupních taškách na věčně rozbitém motocyklu značky Pionýr. Jeden z autorů tohoto textu si ještě velmi dobře pamatuje, jak bylo nutné pod kopcem z motocyklu sestoupit a vytlačit jej nahoru i s taškami, pokud možno rychle, aby motor nestihl zhasnout.

Je více než obdivuhodné, že při veškerých aktivitách si Jiří ještě našel čas věnovat se zájemcům o archeologii, kteří jej na zámku mohli kdykoliv navštívit a dostalo se jim cigaret, kávy, literatury, poučení, možnosti pracovat s nálezem a mnohého dalšího. Během svého působení na zámku v Břlíně přivedl k archeologii nejen např. P. Holodňáka, A. Rusó, V. Salače, ale také pozdější významné

ekology M. Patrika, J. Petříka a další. K jeho tehdejšími žákům lze zařadit i pozdějšího profesora oxfordské univerzity Ch. Gosdena, který zpracoval keramiku z Radovesic. V podpoře zájemců o archeologii i mladých archeologů nikdy neustal, a tak lze jeho žáky shledat hned v několika generacích. Přestože Jiří působil na univerzitě pouze relativně krátkou dobu, je možné říci, že po sobě zanechal více žáků (včetně autorů této vzpomínky), než mnohý celoživotně působící vysokoškolský pedagog.

Po odchodu z teplického muzea Jiří pracoval v Moravském zemském muzeu v Brně a v Městském muzeu v Žatci. V polovině 80. let nastoupil jako archeolog do Národního technického muzea v Praze, kde jej čekalo přece jen odlišné pracovní zaměření. Ani tehdy však neopustil svou původní specializaci na dobu laténskou, či na Kelty, jak říkával, a stihl vydat například významnou práci o vybraných českých laténských pohřebištích (*Waldhauser 1987*).

Patrně je možné říci, že z hlediska ryze vědeckého představoval úsek od poloviny 70. po polovinu 90. let Jiřího vrcholné badatelské období. Poté, co jej na počátku 90. let dohnaly stíny jeho minulosti, neprotestoval, nekličkoval a postupně se stáhl z mezinárodního badatelského prostoru. Jeho láska k archeologii se však nijak nezmenšila, stejně jako úsilí, které jí nadále věnoval.

Po nástupu do Národního technického muzea se zabýval především problematikou montánní archeologie. Významně přispěl k poznání těžby a zpracování zlata v Kašperských Horách, kde v roce 1989 učinil jedinečný objev: prozkoumal zde středověkou úpravnu zlatých rud. Za významné badatelské a popularizační aktivity spojené s městem mu zde bylo uděleno čestné občanství. V letech 1992–1995 byl jedním z hlavních řešitelů mezinárodního interdisciplinárního projektu *Das prähistorische Gold in Bayern, Böhmen und Mähren* financovaného nadací Volkswagen. Výsledky byly ve dvou svazcích zveřejněny v supplementech *Památek archeologických* (*Lehrberger et al. 1997*).

V následujícím období mířily kroky Jiřího Waldhausera zpět do regionu, který mu byl osobně blízký od dětství. Začátek jeho působení v Muzeu Mladoboleslavsko (tehdy Okresního muzea) se datuje k červnu roku 1994, kdy nastoupil na nově vzniklou stálou pozici archeologa – byl tedy historicky prvním oficiálním archeologem zdejšího muzea. Tehdy před ním stálo mnoho nelehkých úkolů souvisejících s uvedením archeologického oddělení do provozu. Jedním z nich byla celková revize a utřídění po generace zanedbaných sbírek, tehdy čítající více než sto beden s tisíci náleží, rozřídění archiválií, starých nálezcových zpráv, korespondence a fotografií. Pracoviště bylo nutno vybavit také archeologickým nářadím, služebním vozidlem, kancelářskou technikou a dalšími pomůckami. S terénní částí výzkumů souviselo i vytvoření komunikačních kanálů se staviteli a různými úřady; to vše tehdy ještě bez internetu.

Záchranných výzkumů vedl Jiří na Mladoboleslavsku více než sto. Zpočátku sám, později s pomocí laiků zaměstnaných v rámci civilní vojenské služby, brigádníků a studentů. Mezi významnější výzkumy patří několik sezón trvajících kampaň v areálu bývalého kláštera v Klášteře Hradišti nad Jizerou, první fáze výzkumu polykulturní lokality pod mladoboleslavským hypermarketem Olympia a četné výzkumy v historickém jádru města, stejně jako množství větších či menších záchranných akcí a zjišťovacích sondáží na celém území okresu Mladá Boleslav, včetně příslušné části Českého ráje.

Návratem archeologa z terénu jeho činnost nekončí, vše je nutno laboratorně ošetřit, vybádat, zpracovat a publikovat. V této práci měl Jiří jen málo sobě rovných. Díky své erudici, pracovitosti, disciplíně a v neposlední řadě vědeckému zápalu tvořil odborné i popularizační články doslova jako na běžícím pásu. Od brzkého rána za klávesnicí, odpoledne v terénu, neustále v oparu cigaretového kouře a vůně kávy. Plodem usilovné práce bylo množství realizovaných výstav nejen ve zdejším muzeu (Keltové na Jizeře, Germáni na Jizeře), stálých expozicí (na tehdejší dobu převratně pojatá multimediální expozice v Městském paláci Templu) a především knih. Keltové na Jizeře a v Českém ráji (*Waldhauser 1996*), Archeologie Germánů v Pojizeří a v Českém ráji (*Waldhauser – Košnar 1997*), důležitá kapitola o době laténské v kolektivním díle Mladoboleslavsko v proměnách času (*Waldhauser 1997*), Jak se kopou keltské hroby (*Waldhauser 1999*), Druhé keltské pohřebiště z Radovesic v severozápadních Čechách (*Budinský – Waldhauser 2004*), Český ráj očima archeologie

(Waldhauser 2006), Archeologická tajemství Mladé Boleslavi (Waldhauser 2009) – to vše jsou díla, která vznikla právě za působení v mladoboleslavském muzeu. Výjimečné místo mezi nimi zaujímá rozsáhlá Encyklopedie Keltů v Čechách (Waldhauser 2001), která z hlediska hloubky i množství nashromážděných údajů představuje jedinečné a úctyhodné dílo. Připomeňme též poněkud nezvyklý charakter těchto knížek. Ve své většině jsou totiž určeny laické veřejnosti, obsahují však i citace, poznámkový aparát a další náležitosti typické pro literaturu odbornou.

Jedním z Jirkových darů bylo charisma a schopnost poutavě přednášet, podpořené nezaměnitelným hlubokým hlasem a specifickým přednesem. Rád přednášel pro kohokoliv, od odborníků po laiky, od nejstarších po nejmladší. Pro děti vznikl na archeologickém oddělení legendární Kloubek. Dnes již dávno dospělí „absolventi“ rádi vzpomínají na setkávání nad pazourky, střepy pravěkých nádob, bronzovými šperky a hlavně při vyprávění, které v Jirkově kanceláři téměř zhmotňovalo pravěké světy. Všem účastníkům Kloubku byl Jirkou udělen titul KLDr. – totiž Kloubku archeologického doktor.

K archeologii odněpaměti patří i amatérští spolupracovníci. Také s nimi uměl Jiří najít společnou řeč, ať už šlo o školní děti (a jejich legendární objev germánského sídliště v Nepřevázce) nebo hledače s detektory kovů. Přístup archeologické obce k detektorářům byl a doposud je nejednoznačný, nicméně platí, že Jiří patřil k prvním, kdo se pokoušel hledat řešení této „Achillovy paty“ české archeologie. V neposlední řadě pak stál Jiří jako odborný konzultant také u vzniku dvou mladoboleslavských archeologických parků – Altamiry a Keltoi. Ve spolupráci se sdružením Keltoi pak svou erudicí přispěl také k podobě archeoskanzenu Gabreta v bavorském Ringelai či v šumavských Prášílech. Působení Jiřího Waldhausera v Muzeu Mladoboleslavska skončilo s příchodem důchodového věku v roce 2010. Poté však ještě několik let prováděl návštěvníky výše zmíněnou multimediální archeologickou expozici v Městském paláci Templu.

V letech 2011–2014 se na krátko vrátil do Regionálního muzea v Teplicích, kde se podílel na zpracování rozsáhlého výzkumu polykulturního sídliště v Měrunicích. Ani zde ovšem nezapomínal na nutnost prezentace výsledků archeologické práce. V roce 2012 tak zde například připravil výstavu Keltové – fakta, která vydala voda. V téže roce si na seznam svých popularizačních počínů přidal též publikaci Keltské Čechy (Waldhauser 2012), psanou formou průvodce, jenž zájemce provádí po sto padesáti význačných místech spojených s dobou železnou.

Ještě během svého mladoboleslavského angažmá získal pozici odborného asistenta na Katedře archeologie Univerzity Hradec Králové, kde působil v letech 2007 až 2015. Svým neotřelým způsobem zde studenty seznamoval s problematikou doby laténské. Podílel se též na pořádání exkurzí, z nichž některé měly doslova dobrodružný charakter. Například ta, při níž nechal studenty stoupat prudkým skalním úbočím na jinak celkem dobře přístupné hradiště Poráň, se stala na dlouhou dobu součástí legend hradecké katedry. Coby nenapravitelný kuřák přiváděl k šílěství vedení fakulty, neboť školní toalety každou přestávku proměňoval ve svou osobní kuřárnu. Správce budovy pak z porušování pravidel dlouho podezíral nevinné studenty. Časem ovšem bylo stále nápadnější, že kupičky nedopalků se pod okny toalety objevovaly výhradně během úterních odpolední, tedy v časech, kdy právě Jiří přednášel. Během přednášek i zkoušek běžně častoval posluchače záladnými otázkami mířícími daleko mimo rámec probírané látky. Jindy hýřil provokativními dotazy a výzvami typu „*Mohl poštovní holub usednout na komíně laténské polozemnice?*“ nebo „*Svou poslední stokrátu dám tomu, kdo nám poví, kde byl nalezen jediný pravý keltský prezervativ*“. Stejně tak se dělo i během přednášek pro veřejnost a nejrůznějších popularizačních akcí, jichž se Jiří i nadále rád aktivně účastnil. A bylo jich opravdu mnoho, jen namátkou: Festival keltské kultury Lughnasad v Nasavrkách, Keltské slavnosti v Dobšicích nebo Festival keltské kultury Beltine, kam se rád vracel s železnou pravidelností.

Během posledních let trávil veškerý čas, který mohl, na své chalupě v Horním Bousově nedaleko Sobotky. Ač v důchodu, ani zde nepřestával odborně pracovat. Své aktivity v tomto období spojil především s jičínským muzeem. Se zdejšími kolegy spolupracoval na zpracování řady terénních

výzkumů nových laténských lokalit, z nichž některé též publikoval. Neocenitelný byl jako znalec regionální problematiky, neboť právě Jičínsko a Sobotecko bylo díky jeho tamějším kořenům jednou z jeho prvořadých domén. Právě archeologické znalosti o kraji kolem Sobotky shrnul v knižním vyprávění s poetickým názvem *Archeologie kraje básníků* (Waldhauser 2016). Svou poslední publikací *Keltské hlavy a postavy* překvapil kolegy a známé nedlouho před Vánoci 2022 (Waldhauser 2022). Archeologií doslova žil až do poslední chvíle.

Jak už tomu nejen u velkých osobností bývá, široká paleta Jirkových vlastností měla i tmavší barvy. Ty ale spolehlivě vybělí Čas. Zůstává mnoho vzpomínek, humorných historek – a především skutečně obdivuhodné dílo, živý odkaz, ze kterého můžeme navždy čerpat všichni. Jiří odešel ve spánku na chalupě v Horním Bousově, na dohled milovaného Českého ráje, jehož dávná tajemství tak rád odhaloval.

Filip Krásný, Tomáš Mangel, Vladimír Salač

Literatura

- Budinský, P. – Waldhauser, J. 2004: Druhé keltské pohřebiště z Radovesic (okres Teplice) v severozápadních Čechách. *Archeologický výzkum v severních Čechách* 31. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích.
- Lehrberger, G. – Fridrich, J. – Gebhard, R. – Hrala, J. (eds.) 1997: *Das prähistorische Gold in Bayern, Böhmen und Mähren. Památky archeologické – Supplementum* 7. Praha: Archeologický ústav AV ČR.
- Waldhauser, J. (ed.) 1978: *Das keltische Gräberfeld bei Jenišův Újezd in Böhmen. Archeologický výzkum v severních Čechách* 6–7. Teplice: Krajské muzeum.
- Waldhauser, J. 1981: Keltské rotační mlýny v Čechách. *Památky archeologické* 72, 153–221.
- Waldhauser, J. 1983: Závěrečný horizont keltských oppid v Čechách: (konfrontace výkladů historických pramenů, numismatiky a archeologie). *Slovenská archeológia* 31, 325–356.
- Waldhauser, J. 1987: *Keltische Gräberfelder in Böhmen. Dobrá Voda und Letky sowie Radovesice, Stránce und Tuchomyšl. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 68, 27–179.
- Waldhauser, J. (ed.) 1993: *Die Hallstatt – und Latènezeitliche Siedlung mit Gräberfeld bei Radovesice in Böhmen. Archeologický výzkum v severních Čechách* 21. Praha: Waldhauser.
- Waldhauser, J. 1996: *Keltové na Jizeře a v Českém ráji, aneb, Co víte o své kapce keltské krve?* Praha: Lidové noviny.
- Waldhauser, J. 1997: *Keltové – první civilizace v Pojizeří*. In: L. Beneš (ed.), *Mladoboleslavsko v proměnách času*. Praha: Libri, 30–36.
- Waldhauser, J. 1999: *Jak se kopou keltské hroby: laténská pohřebiště ze 4.–3. století v Čechách*. Praha: Lidové noviny.
- Waldhauser, J. 2001: *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Praha: Libri.
- Waldhauser, J. 2006: *Český ráj očima archeologie: 300 tajemných míst a jejich příběhy*. Liberec: Knihy 555.
- Waldhauser, J. 2009: *Archeologická tajemství Mladé Boleslavi*. Liberec: Knihy 555.
- Waldhauser, J. 2012: *Keltské Čechy*. Praha: Academia.
- Waldhauser, J. 2016: *Archeologie kraje básníků: archeologie Sobotecka v Českém ráji*. Jičín: Regionální muzeum a galerie v Jičíně.
- Waldhauser, J. 2022: *Keltské hlavy a postavy. Naším Keltům tváří v tvář před 2 tisíci lety. Prášily: Keltoi*.
- Waldhauser, J. – Košnar, L. 1997: *Archeologie Germánů v Pojizeří a v Českém ráji*. Praha: Libri.